

การศึกษาแนวคิดและรูปแบบตะวันตกที่ปรากฏในงานออกแบบตกแต่งภายใน
พระอารามหลวงทรงสถาปนาและปฏิสังขรณ์
ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
A Study of the Concepts and Styles of the European
in Interior Decoration of the Royal Monasteries
during the Reign of King Rama V

ธนาพร ทศานนท์¹
Tanaporn Dasânananda¹

¹อาจารย์ประจำ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สาขาวิชาการออกแบบภายใน มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เพื่อศึกษาแนวความคิดซึ่งเป็นกรอบในการกำหนดรูปแบบ สำหรับการออกแบบตกแต่งภายใน รวมถึงการศึกษารูปแบบตะวันตกที่ปรากฏในงานออกแบบตกแต่งภายในพระอารามหลวงทรงสถาปนาและปฏิสังขรณ์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงในบริบททาง วัฒนธรรมของสังคมไทยสู่สังคมสมัยใหม่ ทั้งกลไกในการปรับเปลี่ยนคตินิยมสยามในช่วงระหว่างเวลาดังกล่าว ประกอบกับความผันผวนของวิกฤตการณ์ประเทศอาณานิคมภายใต้ปีกแห่งอารยธรรมตะวันตก เหตุผลต่างๆ เหล่านี้อาจเป็นปัจจัยในการกำหนดแนวคิด ซึ่งได้ก่อให้เกิดรูปแบบเฉพาะของงานออกแบบตกแต่งซึ่งปรากฏ ภายในพระอุโบสถของพระอารามหลวงในช่วงระยะเวลาดังกล่าว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาแนวคิดและรูปแบบตะวันตกที่ปรากฏภายในพระอุโบสถของ พระอารามหลวง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาและปฏิสังขรณ์ ในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้ง 4 แห่ง โดยการรวบรวมข้อมูลเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในช่วงระยะเวลาดังกล่าว รวมทั้งการรวบรวมข้อมูล ลักษณะรูปแบบของงานสถาปัตยกรรม และรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบในงานออกแบบตกแต่งภายใน พระอุโบสถของพระอารามหลวง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การสังเกต การสำรวจ การบันทึกภาพ การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อรับข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชาประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมและสาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

ผลจากการศึกษาวิจัยพบว่า แนวคิดที่นำมาใช้เป็นกรอบกำหนดรูปแบบในการออกแบบตกแต่งภายในนั้น ประกอบด้วยสองปัจจัยหลัก คือ ความเปลี่ยนแปลงแนวคิดคตินิยมของสังคมไทยและแนวทางการบริหารประเทศ แบบยอมรับ เรียนรู้ และปรับตัว เพื่อดำรงไว้ซึ่งความมีอธิปไตยเหนือดินแดนสยาม โดยการเลือกวิธีการสื่อ ความหมายเชิงสัญลักษณ์ในอำนาจอธิปไตย ซึ่งแสดงออกด้วยการผสมผสานสุนทรียศาสตร์ทางความงามระหว่าง สยามนิยมร่วมกับประเพณีนิยม โดยมีการใช้รูปแบบตะวันตกในงานออกแบบภายในที่หลากหลายไม่เฉพาะเจาะจง รูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เช่น รูปแบบนีโอโกธิค รูปแบบนีโอคลาสสิก รูปแบบนีโอเรเนซองส์ และรูปแบบนีโอบาโรก ผสมผสานกับรูปแบบไทยประเพณี

คำสำคัญ : พระอุโบสถ สมัยรัชกาลที่ 5 แนวคิดและรูปแบบตะวันตก

Abstract

The research is to study concepts design which framework of design patterns in interior decoration and study European styles appeared in interior decoration of the Royal Monasteries during the reign of King Rama V. A period of time is Thai culture and sociality had been transformed into modernization. Also ideology of Siam peoples is during to changing point. A colonial crisis fluctuation was underneath the wings of western civilization. For all these reasons that factor of concepts design. Which the characteristic of interior decoration is visible the hall of Royal Monasteries that period.

The main purpose of this research is study a concepts and European styles in interior decoration the hall of Royal Monasteries. The King Rama V founded 4 places in Bangkok. Through researcher compile data of occurrence a history of that period. Include compile data the characteristics of architecture and detail of element in interior decoration the hall of Royal Monasteries. A research methodology is observation, survey, photo record, interview and focus group discussion guided and suggestion by history of art professor and history of architectural professor to guidelines for analysis research.

As a result, the concept design interior decoration was includes two factor. One: Tradition ideology of Siam peoples about cosmology was changing. Two: The reign of King Rama V administer to acknowledged and integrated western knowledge and adjust to maintain the independence on Siam territory. Which Interpretation Methods of sovereignty as symbolic. Those are combination which aesthetics both Siam preference and Siam Tradition. Which are design several western styles in interior decoration. Not only one style but also several styles such as Neo - Gothic, Neo - Classic, Neo - Renaissance and Neo - Baroque was integrated which Thai tradition Style.

Keywords : Royal Chapel, The Reign of King Rama V., Concepts and Styles of the European

บทนำ

แนวทางการพัฒนาประเทศนั้นมีมิติที่หลากหลาย ทั้งอาจเกิดจากวิวัฒนาการทางสังคมนั้นเองหรืออาจเกิดจากวิวัฒนาการร่วมในการเรียนรู้กระบวนการความคิดจากวัฒนธรรมอื่นเป็นการรับอิทธิพลจากชาติต่างๆ แล้วนำมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นตน โดยแสดงออกผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต งานศิลปกรรม และงานสถาปัตยกรรม จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ไม่ตรีระหว่างสยามกับชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวตะวันตกตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จากหลักฐานการส่งราชทูตไทยไปยังประเทศฝรั่งเศส ทั้งยังปรากฏงานสถาปัตยกรรมในจังหวัดลพบุรีซึ่งสะท้อน

วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561

รูปแบบสถาปัตยกรรมอย่างตะวันตกหลายแห่ง ทั้งการรับอิทธิพลเทคนิคการก่อสร้างอาคารและงานระบบวิศวกรรมต่าง ๆ จากชาวตะวันตก แม้จะมีช่วงระยะเวลาที่สยามมิได้มีสัมพันธไมตรีกับชาวตะวันตกในระหว่างรอยต่อปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ครั้นพอเข้าสู่สมัยกรุงธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ได้ปรากฏความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับชนชาติต่าง ๆ เช่น การตั้งชุมชนกุฎีจีนซึ่งเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ทั้งมีการสร้างศาสนสถานหลายแห่งในชุมชน เช่น วัดช่างดาครู้ส ศาลเจ้าเกียนอันเกง มัสยิดคลองบางหลวง และวัดกัลยาณมิตรวรมหาวิหาร ฉะนั้นการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากชาติต่าง ๆ จึงปรากฏเรื่อยมาในสังคมสยาม ทั้งวิถีการดำเนินชีวิตรวมถึงการแสดงออกต่องานศิลปกรรมรูปแบบต่าง ๆ ทั้งงานจิตรกรรม งานประติมากรรมและงานสถาปัตยกรรม ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) เป็นช่วงเวลาซึ่งชาวตะวันตกเริ่มมีบทบาทมากในคาบสมุทรมหิन्द्रอินโดจีนรวมทั้งเริ่มมีบทบาทในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น งานศิลปกรรมซึ่งได้รับอิทธิพลจากตะวันตกในระยะนี้เห็นได้ชัดจากความเปลี่ยนแปลงรูปแบบของงานจิตรกรรมฝาผนัง โดยมีการแสดงออกในเรื่องเทคนิควิธีการตามแบบอย่างของงานจิตรกรรมตะวันตก ทั้งยังมีการแสดงออกในด้านเนื้อหาเรื่องราวซึ่งมีชาวตะวันตกเป็นฉากร่วมในสังคมไทย ต่อเนื่องมายังรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ซึ่งมีการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมหลายอย่าง จากการดำเนินนโยบายด้านการบริหารประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับอิทธิพลชาติตะวันตกในคาบสมุทรมหิन्द्रอินโดจีน ก่อให้เกิดการพัฒนาสร้างสรรค์ ทรงริเริ่มโครงการต่าง ๆ เช่น การคมนาคม การแพทย์และการศึกษา การเรียนรู้วิทยาการใหม่ซึ่งส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงในงานศิลปกรรม งานออกแบบสถาปัตยกรรมและงานออกแบบตกแต่งภายใน ได้ปรากฏการสร้างสร้งงานสถาปัตยกรรมหลากหลายประเภท อาทิ สถานพยาบาล สถานที่ราชการและสถานศึกษา ไม่เพียงแต่การสร้างอาคารเพื่อตอบสนองหน้าที่ใช้สอยแบบใหม่ในช่วงรัชสมัยการปกครองของพระองค์ได้ทรงสถาปนาและทรงปฏิสังขรณ์วัดและพระอารามมากกว่า 37 แห่ง ทั้งนี้ยังปรากฏการแสดงออกโดยการผสมผสานรูปแบบอิทธิพลจากตะวันตก โดยเฉพาะพระอารามหลวงทรงสถาปนาและปฏิสังขรณ์ ซึ่งมีผู้ศึกษาวิจัยลักษณะทางสถาปัตยกรรมไว้บ้างแล้วแต่ยังไม่มีการศึกษาแบบลักษณะเฉพาะของงานออกแบบตกแต่งภายใน รวมถึงยังไม่มีการศึกษาเกี่ยวกับแนวความคิดซึ่งเป็นที่มาของการปรากฏรูปแบบในการออกแบบภายในพระอารามหลวงในช่วงระยะเวลาดังกล่าว ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญต่อการศึกษาวิวัฒนาการด้านการออกแบบภายในสมัยรัตนโกสินทร์

ดังนั้นการศึกษาวิจัยลักษณะรูปแบบของงานออกแบบตกแต่งภายในพระอารามหลวงทรงสถาปนา และปฏิสังขรณ์ในรัชสมัยการปกครองแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเกิดประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนรู้และความเข้าใจในวิวัฒนาการของงานออกแบบตกแต่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีขั้นตอนวิธีการดำเนินงานวิจัย โดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นเพื่อกำหนดขอบเขตพื้นที่ของการศึกษาวิจัย ทั้งนี้พบว่าในรัชสมัยการปกครองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411 -2453) รวมระยะเวลา 42 ปี ได้ทรงสถาปนาพระอารามทั้งหมด 6 แห่ง และปฏิสังขรณ์พระอารามมากกว่า 37 แห่ง ทั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาเฉพาะพระอารามที่ตั้งอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยพระอารามทรงปฏิสังขรณ์ได้เลือกเฉพาะการปฏิสังขรณ์ที่มีลักษณะคล้ายกับการสถาปนา คือ เป็นการซ่อมแซมลักษณะสร้างใหม่เกือบทั้งหมด เนื่องจากการสร้างอาคารใหม่สามารถสะท้อนแนวคิดการออกแบบในช่วงเวลาดังกล่าวได้ชัดเจนกว่า และศึกษาเฉพาะพระอุโบสถเนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวมี

วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561

การสร้างพระวิหารลดน้อยลง จากข้อกำหนดดังกล่าวพระอารามหลวงในขอบเขตการวิจัยมีจำนวนทั้งหมด 4 แห่ง เป็นพระอารามหลวงทรงสถาปนามีจำนวน 2 แห่ง คือ

1. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามราชวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ในเขตพระนคร จังหวัดกรุงเทพมหานคร

2. วัดเทพศิรินทราวาสราชวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ในเขตป้อมปราบศัตรูพ่าย จังหวัดกรุงเทพมหานคร

และพระอารามหลวงทรงปฏิสังขรณ์มีจำนวน 2 แห่งคือ

1. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนารามราชวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ในเขตดุสิต จังหวัดกรุงเทพมหานคร

2. วัดราชาธิวาสราชวรวิหาร เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่ในเขตดุสิต จังหวัดกรุงเทพมหานคร

ขั้นตอนวิธีการดำเนินงานวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลดังนี้

1. ข้อมูลภาคเอกสาร โดยการรวบรวมข้อมูลการศึกษาจากเอกสารงานวิจัย งานวิทยานิพนธ์ ตำรา หนังสือ บทความ เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงวิชาการ ข้อมูลบางส่วนทางเว็บไซต์จากหน่วยงานราชการและสถาบันการศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับการปรากฏรูปแบบงานสถาปัตยกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงการรับอิทธิพลรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก ในช่วงก่อนหน้าสมัยรัตนโกสินทร์และสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น เช่น พระนารายณ์ราชนิเวศน์ คือ สถาปัตยกรรมที่สะท้อนรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตกที่ปรากฏในสมัยกรุงศรีอยุธยา

1.2 ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อบริบททางสังคมและวัฒนธรรมสยามในช่วงเวลาดังกล่าว เดิมสังคมสยามผูกพันกับคตินิยมเรื่องไตรภูมิโลกทัศน์ฐาน ซึ่งเป็นการอธิบายถึงการมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติกับความสัมพันธ์ของบุคคลต่อโลกและจักรวาล นอกจากนี้อุดมคติเดิมพระมหากษัตริย์ได้ถูกอ้างอิงให้ เป็นสื่อกลางระหว่างธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติโดยถือเสมือนเป็นสมมุติเทพ แนวคิดนี้สืบทอดมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยต่อเนื่องมายังสมัยรัตนโกสินทร์ (สันติ เล็กสุขุม, 2548) จนกระทั่งรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 4) กระแสวัฒนธรรมสังคมนิยมแบบตะวันตกเริ่มมีบทบาทในสังคมสยามมากขึ้นและแสดงออกต่องานศิลปกรรม เช่น งานจิตรกรรมโดยจิตรกรชาวอินโดจีนได้ปรากฏภาพเนื้อหาเรื่องราวของชาวตะวันตกในสังคมสยาม นอกจากนี้ยังปรากฏเทคนิคการเขียนภาพจิตรกรรมตามแบบอย่างตะวันตก (ชาติรี ประภิตนทการ, 2547) ทั้งยังมีการติดต่อเชิงการทูตระหว่างประเทศโดยจักรพรรดิ นโปเลียนที่ 3 แห่งประเทศฝรั่งเศสได้ส่งรูปหล่อสำริดแบบเหมือนจริงครึ่งพระองค์ ขององค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นการปั้นหล่อพระบรมรูปของพระมหากษัตริย์ไทยในขณะที่ยังมีพระชนม์ชีพเป็นครั้งแรก (อภิรักษ์ โพธิยานนท์, 2536) ตัวอย่างดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้และยอมรับในระบบวิทยาศาสตร์ที่มีลักษณะความคิดเชิงตรรกะเหตุผลมากขึ้น คตินิยมเกี่ยวกับจักรวาลทัศน์ไตรภูมิ ไม่ใช่เป็นเพียงแนวทางความคิดในการกำหนดพฤติกรรมทางสังคม แต่ยังเป็นกรอบแนวคิดในการสร้างสรรค์รูปแบบลักษณะของงานศิลปกรรมและงานออกแบบสถาปัตยกรรมไทย กระทั่งเข้าสู่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ปัจจัยทางด้านการเมืองและการปกครองในช่วงระยะเวลาซึ่งชาติตะวันตกมีอิทธิพลในคาบสมุทรอินโดจีน เป็นผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิดในการบริหารประเทศ ทั้งการเดินทางไปยังประเทศอาณานิคมตะวันตกและการเยือนประเทศตะวันตก กระทั่งนำไปสู่การแสดงออกถึงความเป็นรัฐชาติในแบบประเทศตะวันตก ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ การมีประชากรที่

วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561

แน่นอน การมีอาณาเขตที่ชัดเจน การมีรัฐบาลหรือการมีอำนาจในการบริหารดำเนินงานต่างๆ และการมีอำนาจอธิปไตยเหนืออาณาเขตตน (Roskin, Cord, Medeiros, Jones, 1997 :28-30) สำนึกของการเป็นชาติได้แสดงออกโดยการสร้างอธิปไตยและขอบเขต ซึ่ง เบน แอนเดอร์สัน ได้อธิบายไว้ว่า ชาติ คือ ชุมชนจินตกรรม ซึ่งชาติในลักษณะนี้จะเกิดภายใต้พื้นฐานวัฒนธรรม 2 แบบ คือ ชุมชนศาสนา และ อาณาจักรราชวงศ์ (Benedict Anderson, 1983 : 9-36) ความเปลี่ยนแปลงทางบริบทสังคมสยามเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญต่อการกำหนดแนวคิดและรูปแบบของงานศิลปกรรม งานสถาปัตยกรรมและงานออกแบบภายในช่วงระยะเวลาดังกล่าว

1.3 การศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมและงานออกแบบภายในที่ปรากฏภายในประเทศซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จประพาสในรัชสมัยแห่งการปกครอง เช่น ประเทศสเปนและเมืองปาดัวเวีย ซึ่งปรากฏรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบโคโลเนียล (สถาปัตยกรรมเมืองอาณานิคมตะวันตก) นอกจากนี้ทรงเสด็จประพาสประเทศต่างๆ ในตะวันตก เช่น อิตาลี ฝรั่งเศส อังกฤษ ซึ่งในขณะนั้นงานศิลปกรรมและงานออกแบบเริ่มเข้าสู่รูปแบบศิลปกรรมอาร์ตนูโว ส่วนรูปแบบที่ยังคงเป็นกระแสนิยมต่อเนื่องในสังคมตะวันตกนั้นคือรูปแบบนีโอคลาสสิก ต่อเนื่องไปยังการนำรูปแบบดั้งเดิมอื่นกลับมาใช้ใหม่กลายเป็นรูปแบบการทวนกลับ เช่น รูปแบบนีโอเรเนซองส์ รูปแบบนีโอโกธิค รูปแบบนีโอบารอก รูปแบบนีโอโรคโคโค

1.4 การศึกษาข้อมูลภาคเอกสารเกี่ยวกับรูปแบบลักษณะของงานออกแบบตกแต่งภายใน รวมทั้งรูปแบบลักษณะของงานจิตรกรรมและงานประติมากรรมที่เป็นองค์ประกอบในงานตกแต่งภายใน ซึ่งปรากฏในประเทศแถบทวีปยุโรป เช่น ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส และประเทศอิตาลี ในช่วงระยะเวลาซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จประพาสประเทศต่างๆ เหล่านั้น

1.5 การศึกษาประวัติความเป็นมาและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับลักษณะรูปแบบของพระอุโบสถในพระอารามหลวงที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 แห่งในด้านต่างๆ คือ ประวัติความเป็นมาในการริเริ่มก่อตั้งพระอารามหลวง การปรับเปลี่ยนและการบูรณะพระอุโบสถ ข้อมูลเกี่ยวกับสถาปนิกและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบตกแต่งภายในพระอุโบสถ เพื่อศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับที่มาของแนวความคิดในการออกแบบและรูปแบบที่ปรากฏในงานออกแบบตกแต่งภายใน

2. ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม โดยการสำรวจพระอารามหลวงกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 แห่ง เพื่อศึกษารายละเอียดด้านต่างๆ ด้วยวิธีการดังนี้

2.1 สืบค้นและบันทึกภาพข้อมูลเชิงกายภาพลักษณะงานสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถ เพื่อศึกษาลักษณะรูปแบบที่ปรากฏในงานสถาปัตยกรรม ซึ่งอาจมีผลต่อลักษณะงานออกแบบตกแต่งภายในพระอุโบสถ

2.2 สืบค้นและบันทึกภาพข้อมูลเชิงกายภาพภายในพระอุโบสถ เพื่อศึกษาประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ ศึกษาลักษณะการใช้สอยพื้นที่ภายในพระอุโบสถ ศึกษารูปแบบงานออกแบบตกแต่งผนัง งานออกแบบตกแต่งฝ้าเพดาน และงานออกแบบตกแต่งพื้นภายในพระอุโบสถ ศึกษาลักษณะรูปแบบของงานจิตรกรรมและรูปแบบงานประติมากรรมภายในพระอุโบสถ เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของงานออกแบบตกแต่งภายในพระอุโบสถ

3. การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มย่อย

3.1 สัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดูแลพระอุโบสถของพระอารามหลวงกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสอบถามข้อมูลประวัติและความเป็นมาซึ่งเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการวิจัย

3.2 การสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) จัดการสนทนากลุ่มย่อยโดยการเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชา ดังนี้ ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์สาขาศิลปกรรม และผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์สาขาสถาปัตยกรรม เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะและแนวความคิด ตลอดจนความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้

วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561

ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

4.1 แบบบันทึกการสำรวจเกี่ยวกับลักษณะงานสถาปัตยกรรมของพระอุโบสถ แบบบันทึกการสำรวจเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพภายในพระอุโบสถ และแบบบันทึกการสำรวจเกี่ยวกับลักษณะการใช้สอยพื้นที่ภายในพระอุโบสถของพระอารามหลวงกลุ่มตัวอย่าง

4.2 แบบบันทึกการสำรวจเกี่ยวกับองค์ประกอบต่าง ๆ ในงานออกแบบภายในพระอุโบสถ เช่น ลักษณะของงานจิตรกรรม ลักษณะของงานประติมากรรม ลวดลายของงานปูนปั้นที่ปรากฏในส่วนต่าง ๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของงานออกแบบตกแต่งภายใน

4.3 แบบบันทึกการสัมภาษณ์บุคคล ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดูแลพระอุโบสถของพระอารามหลวงกลุ่มตัวอย่าง แบบบันทึกข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะเชิงลึกจากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านประวัติศาสตร์สาขา ศิลปกรรมและผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์สาขาสถาปัตยกรรม

5. การวิเคราะห์และสรุปผลจากข้อมูลภาคเอกสาร ข้อมูลภาคสนามประกอบกับข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัย

จากการศึกษางานออกแบบตกแต่งภายในพระอารามหลวงทรงสถาปนาและปฏิสังขรณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพบว่า

3.1 แนวคิดในการออกแบบตกแต่งภายในพระอารามหลวงนั้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงการแสดงออกเกี่ยวกับความเป็น “รัฐชาติ” ทั้งการแสดงพระราชอำนาจในการบริหารปกครองประเทศ พระราชอำนาจเหนืออธิปไตย และการแสดงอาณาเขตของดินแดน โดยการปรากฏสัญลักษณ์ผ่านทางงานออกแบบตกแต่งภายในพระอุโบสถในพระอารามหลวง ดังนี้

1) วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม สัญลักษณ์ที่ปรากฏ คือ สัญลักษณ์อุณาโลม สัญลักษณ์อักษร “จ” อักษรย่อ “จปร” และตราพระราชลัญจกร “พระเกี้ยวยอด” เป็นการแสดงพระราชอำนาจในการบริหารปกครองประเทศและพระราชอำนาจเหนืออธิปไตย ตำแหน่งที่ปรากฏในงานออกแบบตกแต่งภายใน คือ ชุ่มประตู่ทางเข้าหลัก ชุ่มหน้าต่างและการตกแต่งผนัง

2) วัดเทพศิรินทราวาสราชวรวิหาร สัญลักษณ์ที่ปรากฏ คือ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ทั้ง 5 ตระกูลตราพระราชลัญจกร “พระเกี้ยวยอด” เป็นการแสดงพระราชอำนาจในการบริหารปกครองประเทศ และพระราชอำนาจเหนืออธิปไตย ตำแหน่งที่ปรากฏในงานออกแบบตกแต่งภายใน คือ ชุ่มประตู่ทางเข้าหลัก ชุ่มหน้าต่างและลวดลายบริเวณฝ้าเพดาน

3) วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม สัญลักษณ์ที่ปรากฏ คือ ภาพเขียนพระเจดีย์ สถาปัตยกรรมที่สำคัญในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ เป็นการแสดงอาณาเขตของประเทศสยาม ตำแหน่งที่ปรากฏในงานออกแบบตกแต่งภายใน คือ งานจิตรกรรมประดับตกแต่งผนัง

4) วัดราชาธิวาสราชวรวิหาร สัญลักษณ์ที่ปรากฏ คือ ตราพระราชลัญจกรประจำรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 5 เป็นการแสดงเกี่ยวกับอาณาจักรราชวงศ์ พระราชอำนาจในการบริหารปกครองประเทศ และพระราชอำนาจเหนืออธิปไตย ตำแหน่งที่ปรากฏในงานออกแบบตกแต่งภายใน คือ บริเวณชുമพระประธาน

วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561

จากการศึกษาพบว่ามีการแสดงออกเกี่ยวกับพระราชอำนาจในการปกครองดินแดน และการแสดงออกถึงอำนาจอธิปไตยผ่านงานออกแบบตกแต่งภายใน โดยการใช้องค์ประกอบของงานจิตรกรรม และงานประติมากรรมผสมผสานกับการผูกวลดลายตราสัญลักษณ์เกี่ยวกับอาณาจักรราชวงศ์ สะท้อนถึงพระราชอำนาจการปกครองดินแดนและอำนาจอธิปไตยเหนืออาณาเขตตน โดยการผสมผสานวลดลายแบบตะวันตกโดยไม่ระบุตำแหน่งเฉพาะเจาะจงในการปรากฏตราสัญลักษณ์ เช่น บนผนัง บนฝ้าเพดาน หรือซุ้มประตู ซุ้มหน้าต่าง แต่เป็นการใช้องค์ประกอบร่วมของงานออกแบบภายในทั้งหมด

3.2 รูปแบบตะวันตกที่ปรากฏภายในงานออกแบบตกแต่งพระอุโบสถในพระอารามหลวงทรงสถาปนาและปฏิสังขรณ์ทั้ง 4 แห่ง ซึ่งได้วิเคราะห์องค์ประกอบในงานออกแบบภายในประเด็นต่างๆ ดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบในงานออกแบบตกแต่งภายในพระอุโบสถของพระอารามหลวง

ประเด็นศึกษาในงานออกแบบตกแต่งภายใน	วัดราชบพิธสถิต มหาสีมาราม ราชวรวิหาร	วัดเทพศิรินทราวาส ราชวรวิหาร	วัดเบญจมบพิตร ดุสิต วนาราม ราชวรวิหาร	วัดราชาธิวาส ราชวรวิหาร
1.รูปแบบสถาปัตยกรรม	สถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณี	สถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณี	สถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณี	สถาปัตยกรรมแบบปราสาทขอมผสมผสานสุนทรียภาพแบบสถาปัตยกรรมบารอค
2.พื้นที่ใช้สอยภายในพระอุโบสถ	ลักษณะแบบไทยประเพณี	ลักษณะแบบไทยประเพณี	ลักษณะแบบไทยประเพณี	ลักษณะแบบไทยประเพณี
3.รูปทรงของพื้นที่ภายในพระอุโบสถ	สี่เหลี่ยมผืนผ้า ลักษณะเป็นโถงเดี่ยว ไม่มีเสาร่วมใน	สี่เหลี่ยมผืนผ้า ลักษณะเป็นโถงเดี่ยว มีเสาร่วมใน	สี่เหลี่ยมซ้อนกันในแนวแกนทิศเหนือถึงทิศใต้ และแนวแกนทิศตะวันออกถึงตะวันตก	สี่เหลี่ยมผืนผ้าลักษณะเป็นโถงเดี่ยว ไม่มีเสาร่วมใน
4.การออกแบบตกแต่งฝ้าเพดาน	แบบปิดโครงสร้าง หลังคาแบบ ฝ้าเพดานแบบ นีโอโกธิค	แบบปิดโครงสร้าง หลังคาแบบ ฝ้าเพดานแบบ นีโอคลาสสิก	แบบเปิดโครงสร้าง หลังคาแบบ ไทยประเพณี	แบบปิดโครงสร้าง หลังคาแบบ ฝ้าเพดานแบบ นีโอเรเนซองค์
5.เนื้อหาของงานจิตรกรรมในงานออกแบบตกแต่งภายใน	เขียนสีลายดอกไม้สีทอง	เขียนสีลายดอกไม้ผสมผสานการผูกวลายแบบตะวันตก	เขียนภาพพระเจดีย์แสดงแบบในรูปด้านผสมผสานภาพเขียนลายเทพพนม	เขียนภาพทศชาดก

วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นศึกษาใน งานออกแบบ ตกแต่งภายใน	วัดราชบพิธสถิต มหา สีมาราม ราชวรวิหาร	วัดเทพศิรินทราวาส ราชวรวิหาร	วัดเบญจมบพิตร ดุสิต วนาราม ราชวรวิหาร	วัดราชาธิวาส ราชวรวิหาร
6.รูปแบบวิธีการ เขียนงานจิตรกรรม	1. พื้นหลังสีโมโนโทน แสดงแสงเงาตาม แบบ ตะวันตก 2. มีการเชื่อมโยง ระหว่างงาน จิตรกรรม กับ โครงสร้าง สถาปัตยกรรม	1. ผสมผสานการ ผูกมัดลาย โดยใช้ มัดลาย แบบตะวันตก	1. ภาพเขียนหลัก รูปแบบนำเสนอ แบบ ตะวันตก 2. การใช้มัดลาย แบบ ไทยประเพณี โดยการ นำเสนอ แบบตะวันตก	1. ภาพเขียนแสดง รูปแบบตะวันตก 2. มีการเชื่อมโยง ระหว่างงานจิตรกรรม กับ โครงสร้าง สถาปัตยกรรม
7.ประติมากรรม ในงานออกแบบ ตกแต่งภายใน	1. ปูนปั้นลาย พรรณไม้ ส่วนประดับผนัง ผสมผสานมัดลายแบบ ตะวันตก 2. ปูนปั้นตรา สัญลักษณ์ประดับ ชุ่ม ประตู หน้าต่าง ผสมผสานการ ผูกมัดลายพรรณไม้ แบบ ตะวันตก	1. ปูนปั้นตรา สัญลักษณ์ประดับ ชุ่ม ประตู หน้าต่าง ผสม การผูกมัดลาย พรรณไม้ แบบ ตะวันตก 2. ปูนปั้นประดับผ้า เพดานเป็นตรา สัญลักษณ์ผสมผสาน การผูกมัดลายพรรณไม้ แบบตะวันตก	ไม่ปรากฏการนำ งาน ประติมากรรมมาใช้ ในงานตกแต่ง ภายใน	1. ปูนปั้นประดับ ชุมพระประธาน แสดงมวลและปริมาตร งานปูนปั้นตามแบบ ตะวันตก
8.การตกแต่งพื้น	หินอ่อนวางลาย สลับสี แบบตะวันตก	หินอ่อนวางลาย สลับสีแบบตะวันตก	หินอ่อนวางลาย สลับสี แบบตะวันตก	หินอ่อนวางลาย สลับสี แบบตะวันตก
9.การตกแต่งผนัง (ลักษณะเด่น)	1. เส้นโครงสร้าง มัดเสาเชื่อมโยง ผ้าเพดาน 2. กรูหินอ่อนวาง ลายสลับสีบริเวณผนัง ส่วนล่าง	1. มีเสาอิงผนัง ในแนวเดียวกับ เสาร่วมใน 2. กรูกระเบื้อง เขียนสีมัดลาย ตะวันตกบริเวณ ผนังส่วนล่าง	1. การใช้กระจกใสสี เหนือช่องหน้าต่าง รูปทรงโค้งแหลม 2. กรูหินอ่อนวางลาย สลับสีผนังส่วนล่าง 3. หินอ่อนประดับ ผนัง ใต้ภาพเขียนลักษณะ แสดงการ เป็นกรอบ ของภาพ เขียนทั้งการ วางสี สลับของหินแบบ ตะวันตก	1. งานจิตรกรรม เขียนสีแบบตะวันตก 2. กรูหินอ่อนวางลาย สลับสีบริเวณผนัง ส่วนล่าง

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเด็นศึกษาใน งานออกแบบ ตกแต่งภายใน	วัดราชบพิธสถิต มหา สีมาราม ราชวรวิหาร	วัดเทพศิรินทราวาส ราชวรวิหาร	วัดเบญจมบพิตร ดุสิต วนาราม ราชวรวิหาร	วัดราชาธิวาส ราชวรวิหาร
10.รูปแบบตะวันตก ที่ปรากฏในงาน ตกแต่งภายใน (ต่อ)	1. นีโอโกธิค โดยการนำรูปแบบ ลักษณะเด่นของ โครงสร้าง ฝ้าเพดาน และลักษณะเสาแบบ นีโอโกธิคมาใช้ในการ ตกแต่งภายใน	1. นีโอคลาสสิก โดยการนำลักษณะเด่น ของรูปแบบฝ้าเพดาน และผนังมาใช้ในงาน ตกแต่งภายใน	1. นีโอโกธิค ในงานตกแต่งผนัง ชู่ม โค้งแหลมและ ช่อง แสงกระจกใสสี 2. นีโอบารอค ในการตกแต่ง องค์ประกอบภาพ เขียนบนผนังและ ลวดลายพื้น 3. รูปแบบผังอาคาร แบบปลาเดียน	1. นีโอเรเนซองส์ ลักษณะของฝ้าเพดาน 2. นีโอบารอค ด้วยลักษณะของการ เขียนภาพ จิตรกรรม ฝาผนัง และ ความสัมพันธ์ ของงาน ประติมากรรม

สรุปและเสนอแนะ

4.1 การศึกษาแนวคิดและรูปแบบตะวันตกที่ปรากฏในงานออกแบบตกแต่งภายในพระอารามหลวงทรงสถาปนา และปฏิสังขรณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อแนวความคิดในการออกแบบ ซึ่งเป็นที่มาของงานออกแบบตกแต่งภายในพระอุโบสถของพระอารามหลวงทรงสถาปนาและปฏิสังขรณ์ ดังนี้

4.1.1 การเปลี่ยนแปลงแนวคิดคตินิยมอันเกี่ยวเนื่องในพระพุทธศาสนา จากความเชื่อดินิยมแบบไตรภูมิโลกทัศน์ฐานเป็นคติแบบสัจจะนิยม เป็นผลให้การแสดงออกต่องานศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องในพระพุทธศาสนาเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้งานศิลปกรรมประเภทจิตรกรรมและประติมากรรมนับเป็นองค์ประกอบหลักในงานออกแบบตกแต่งภายใน

4.1.2 การปรับเปลี่ยนแนวความคิดด้านการบริหารและพัฒนาประเทศโดย

1) การแสดงออกซึ่งการยอมรับ การเรียนรู้และการปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมโลกตะวันตกด้วยวิธีการที่หลากหลาย โดยทรงเสด็จประพาสต่างประเทศใกล้เคียงซึ่งเป็นประเทศอาณานิคมตะวันตก และทรงเสด็จประพาสประเทศต่างๆ ในยุโรปด้วย อาทิ อิตาลี ฝรั่งเศส อังกฤษและเยอรมัน เป็นผลให้เกิดการเรียนรู้งานด้านศิลปกรรมและงานออกแบบภายในรูปแบบตะวันตก

2) การว่าจ้างชาวตะวันตกเข้ารับราชการในกรมกองต่าง ๆ เป็นผลให้เกิดการเรียนรู้ด้านเทคนิค กระบวนการ วิธีการ และรูปแบบอย่างใหม่จากชาวตะวันตกในงานศิลปกรรม ทั้งงานด้านจิตรกรรม งานประติมากรรม งานสถาปัตยกรรมและงานออกแบบภายใน

3) การสนับสนุนให้พระบรมวงศานุวงศ์และการเปิดโอกาสให้ชาวไทยมีโอกาสศึกษาต่อต่างประเทศต่าง ๆ ในทวีปยุโรป เป็นผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนรสนิยมไปสู่แนวคิดการยอมรับเรื่องการประยุกต์

วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561

รูปแบบตะวันตกผสมผสานรูปแบบศิลปกรรมไทยประเพณี

4) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของเมืองโดยการปรับผังเมือง การสร้างถนน และการวางระบบสาธารณูปโภค เป็นผลให้เกิดโอกาสในการก่อสร้างอาคารเพื่อตอบสนองหน้าที่ใช้สอยแบบใหม่ ซึ่งแสดงลักษณะรูปแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก และการผสมผสานรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี ร่วมกับสถาปัตยกรรมตะวันตก ทั้งยังเปิดโอกาสในการสร้างสรรค์งานออกแบบตกแต่งภายในลักษณะแบบอย่างตะวันตกอีกด้วย

4.1.3 การแสดงออกซึ่งความเป็นรัฐชาติ ความมีอธิปไตยเหนือดินแดนสยาม อย่างเป็นทางการ โดยการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์เกี่ยวกับการมีพระราชอำนาจในการปกครอง การใช้ตราสัญลักษณ์ต่าง ๆ เพื่อสื่อความหมาย เช่น การใช้ตราพระราชลัญจกร “พระเกี้ยวยอด” การใช้เครื่องราชอิสริยาภรณ์ทั้ง 5 ตระกูล การใช้อักษรย่อ “จ” เป็นองค์ประกอบของงานออกแบบตกแต่งภายในพระอุโบสถ ของพระอารามหลวงทรงสถาปนาและปฏิสังขรณ์

4.2 รูปแบบตะวันตกที่ปรากฏในการตกแต่งภายในพระอุโบสถของพระอารามหลวง ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสถาปนาและปฏิสังขรณ์นั้น ไม่ปรากฏความนิยมในการเลือกใช้รูปแบบตะวันตก โดยเฉพาะรูปแบบใดแบบหนึ่ง ทั้งยังปรากฏการผสมผสานรูปแบบลักษณะไทยประเพณีร่วมด้วย ดังปรากฏว่ารูปแบบสถาปัตยกรรมและงานออกแบบตกแต่งภายในพระอุโบสถของพระอารามหลวง ในขอบเขตที่ศึกษานั้นมีการแสดงออกถึงการผสมผสานหลากหลายรูปแบบ ดังนี้

4.2.1 การผสมผสานรูปแบบและความหมายทางสถาปัตยกรรมแบบไทยประเพณี โดยสถาปัตยกรรมยังคงสื่อความหมายเดิม และพื้นที่ใช้สอยภายในพระอุโบสถยังคงทำหน้าที่ใช้สอยแบบเดิม หากแต่มีการผสมผสานรูปแบบการออกแบบตกแต่งภายในแบบตะวันตก โดยไม่เฉพาะเจาะจงว่าเป็นรูปแบบตะวันตกแบบหนึ่งแบบใด

4.2.2 ในงานออกแบบตกแต่งภายในซึ่งมีการนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวด้านพระราชอำนาจในการปกครองและอำนาจอธิปไตยเป็นการสะท้อนแนวคิดการปกป้องอาณาเขตดินแดน ได้นำมาผสมผสานกับวิธีการนำเสนอความงามเชิงสุนทรียศาสตร์ตามรูปแบบตะวันตก

4.2.3 ในงานออกแบบตกแต่งภายในซึ่งมีการนำเสนอเนื้อหาปรัชญาทางศาสนานั้น ถูกลำนำผสมผสานกับการปรับเปลี่ยนคติความคิดสู่ความเป็นสังคมนิยม โดยใช้เทคนิควิธีการนำเสนอรูปแบบงานจิตรกรรมตามแบบตะวันตกแต่ยังคงไว้ซึ่งความหมายปรัชญาทางศาสนาแบบเดิม

4.3 ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้ เพื่อเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งในการศึกษาเรื่องวิวัฒนาการและรูปแบบงานออกแบบตกแต่งภายในสมัยรัตนโกสินทร์ ข้อจำกัดในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากการศึกษาเฉพาะรูปแบบของงานออกแบบภายในพระอารามหลวงเท่านั้น ซึ่งหากสามารถศึกษางานออกแบบภายในอาคารประเภทต่าง ๆ เช่น พระราชวัง รวมทั้งการศึกษารายละเอียดของงานออกแบบในส่วนต่าง ๆ เช่น ลักษณะของวัสดุ ซึ่งน่าจะเป็นการขยายขอบเขตการศึกษา อันจะทำให้ทราบถึงความเปลี่ยนแปลงรูปแบบ และวิวัฒนาการของงานออกแบบตกแต่งภายในสมัยรัตนโกสินทร์

วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณทุนสนับสนุนด้านงานวิจัยมหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต และความอนุเคราะห์ในการประสานงาน และข้อเสนอแนะจากคณาจารย์สำนักวิจัยมหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

ขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ ในการดำเนินงานจัดโครงการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 ประจำปี 2561

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ กรรมการวิพากษ์ โครงการประชุมวิชาการระดับชาติในการให้ข้อเสนอแนะข้อเสนอแนะต่องานวิจัย ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร. ธาณี สุขเกษม รองศาสตราจารย์ ดร. สัญญา เคนาภูมิ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัชรพล พุทธิรักษา

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ที่มีส่วนช่วยเหลือในการให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และข้อเสนอแนะ ในการดำเนินงานวิจัย ทั้งยังเป็นแรงกำลังใจในการผลักดันให้สร้างสรรค์ผลงานวิจัย รวมทั้งการปลูกฝังแนวทางการคิดในการเป็นผู้ใฝ่หาข้อมูลความรู้เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา และเพื่อประโยชน์ต่อการดำเนินงานวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์ ได้แก่ รองศาสตราจารย์ปิยะแสง จันทร์วงศ์ไพศาล และ รองศาสตราจารย์อาดิศร์ อิตริส รักษาณ

เอกสารอ้างอิง

ชัย เรื่องศิลป์. (2541). ประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่ พ.ศ. 2352 - 2453. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์.

ชาติรี ประกิตนันทการ. (2547). การเมืองและสังคมในศิลปสถาปัตยกรรม สยามสมัย ไทยประยุกต์ ชาตินิยม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

เน่งน้อย ศักดิ์ศรี. (2527). มรดกสถาปัตยกรรมกรุงรัตนโกสินทร์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพฯ.

ผุสดี ทิพทัส. (2535). สถาปัตยกรรม ย้อนมองอดีต พินิจปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : เมฆาเพรส.

วิไลเลขา ถาวรณสาร. (2546). บริบททางประวัติศาสตร์กับพัฒนาการทางภูมิปัญญาไทยในสมัยต้น

รัตนโกสินทร์. วารสารดำรงวิชาการคณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร, ปีที่2 เล่มที่ 4. กรุงเทพฯ : ศิลปากร.

สันติ เล็กสุขุม. (2544). ประวัติศาสตร์ศิลปะไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

_____. (2548). จิตรกรรมไทยสมัยรัชกาลที่ 3 ความคิดเปลี่ยนการแสดงออกก็เปลี่ยนตาม .

พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

สมชาติ จิงสิริอารักษ์. (2553). สถาปัตยกรรมแบบตะวันตกในสยามสมัยรัชกาลที่ 4 พ.ศ.2480.

พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

Aldrich, Robert. (2015). France and the King of Siam, An Asian King's Visits to the Republican Capital. French : French History. Academic Journal Vol.6, 225-239.

Anderson, Benedict. (1983). Imagined Communities. London : Verso.

Brigitte Hintzen-Bohlen. (2005). Art & Architecture Rome. Mönchengladbach. Germany: Könnemann & Tandem Verlag GmbH.

Fasoli, Vilma and Francesca B.Filippi. (2014). **The penetration of Italian professionals in the context of the Siamese modernization.** Rome: ABE Journal (Online), 5.

Architecture beyond Europe.

Roskin, G Michael. , Cord, L Robert. , Medeiros, A James. Jones, S Walter. (1997). **Political Science: An Introduction.** United States of America : Pearson Education Limited.

Toman, Rolf. (2008). **History of Architecture.** Indonesia : Paragon Books Ltd.